

МАСЛОВСЬКА Людмила Григорівна,
вчитель-методистукраїнськоїмови та літератури,
Київська гімназія східних мов №1,
відмінник освіти України,
(м. Київ, Україна)

«Я МУШУ БУТИ УКРАЇНОФІЛОМ»: ВЕЛИЧ ПОСТАТІ
АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО

Незвичайна поява серед українців, незвична своєю енергією, пристрасною любов'ю до України і різносторонністю знання й таланту, се Агатангел Кримський. Філолог із фаху, орієнталіст із замилювання, він виявив себе високоталановитим поетом, дуже оригінальним повістярем

Іван Франко, 1910 рік.

Серед учених початку ХХ ст. надзвичайно яскравою особистістю є сходознавець і славіст А. Ю. Кримський (1871-1942). Агатангел Кримський (літературний псевдонім А. Хванько) - людина - легенда, людина - унікум. Людина феноментальної пам'яті, глибоких знань і тонкої інтуїції, на запитання про те, якими мовами володіє, він зазвичай жартома відповідав, що легше перелічити ті, котрими не володіє (за найскромнішими підрахунками, досконало володів... 60-ма мовами!). Напружену працю вченого, педагога й адміністратора він поєднував із літературною творчістю, будучи самотнім поетом і прозаїком [5, С. 380-384].

Походив Агатангел Кримський з міжетнічної родини: батько його був татариним, а мати шляхтичкою з Білорусії. Незважаючи на те, що Агатангел не мав і краплини української крові, відомий поліглот і сходознавець усе ж почувався українцем. Часто говорив: «Я родивсь і виріс на Україні та й українізувався, став українофілом»[1, С.185]. Любов до української мови йому прищепили Павло Житецький та Михайло Драгоманов ще у колеґії Павла Галагана, де Кримський навчався підлітком. Під впливом П. Житецького-сформувався стійкий професійний інтерес до української філології, славістики й мовознавства. Унікально здібний, Агатангел легко засвоїв основні древні й нові мови. Юнак опановує французьку, німецьку, англійську, польську, грецьку, італійську, турецьку, латинську мови. Науковці вбачають цілий комплекс причин таких унікальних досягнень Кримського у філології. Дослідниця М.Тарахан зазначає, що, з одного боку, це виховання і певне культурне оточення. Батько Кримського привчав його до читання ще змалку. Хлопець настільки цим захопився, що доводилось потім просто відбирати у майбутнього академіка книжки. Водночас літературознавець та культуролог Т. Гундорова вважає, ще однією причиною є природні здібності до вивчення мов. «Я передусім думаю, що для вивчення мов величезну роль грає природна схильність, - зазначає дослідниця. - Очевидно, що в Агатангела Кримського, як і в деяких людей, була природна схильність не боятися вчити мови. Дуже важливою є психологічна розкріпаченість. Бо дуже часто люди скуто почуваються і не можуть говорити, якщо вони відчувають, що не знають досконало мови».

Агатангел близько зійшовся з І. Я. Франком, який часто зупинявся в колеґії, буваючи в Києві. Їхня дружба й листування тривали до смерті Івана Яковича. Органічно вписавшись у коло української інтелігенції, Кримський змолоду посів у ньому гідне місце. Тож в Івана Франка, який уважно стежив за діяльністю А. Кримського ще з перших років його навчання і праці в Лазаревському інституті східних мов, були всі підстави не без захоплення написати: «Незвичайна поява серед українців, незвичайна своєю енергією, пристрасною любов'ю до України і різносторонністю знання й таланту, се Агатангел Кримський».

Певна річ, науковий світ знав тоді Агатангела Кримського як видатного, неперевершеного орієнталіста. А Україна до того ж відкривала його для себе і як відданого, справжнього патріота й високоталановитого прозаїка і поета. У свою чергу вчений, де б не був у світах, з підвищеною увагою стежив за життям і подіями в Україні. Це підтверджують хоча б такі поетичні рядки, написані влітку 1917 року під час відрядження до турецького міста Трапезунд (нині Трабзон):

Україна - вільна!» - вчув я новину
І подавсь у гори! Вільно тут зітхну.
І тобі, Україно, вільная дорога
Зараз заблищала до життя нового,
Ти одкритим морем вільно попливеш!

Живучи у Києві, працюючи в ВУАН Кримський завжди спілкувався українською мовою й вимагав від оточення, щоб і з ним говорили так само, а не «великодержавною». Він був запеклим противником теорії «трьох братніх слов'янських народів», яку за його часів пропагували російські лінгвісти, і науково обґрунтував її абсурдність. За що, власне, і поплатився життям як «український націоналіст». Це насправді вражає, адже вчений не раз наголошував, що в його жилах не тече й краплі української крові. І додавав: «Але при цьому я справді українець: українець по духу, бо живу на цій землі і люблю її»[3, с. 88-90].

Із 1929 року вченого переслідують, періодично звільняють із посад. У 1941 році його заарештовують та ув'язнюють у Кустанаї (Казахстан), де сходознавець помер у 1942 році. І лише 1957 року його було реабілітовано. Але тільки в незалежній Україні відбулося належне відкриття феномену Кримського. На Черкащині 2021 рік оголошений роком Агатангела Кримського. Національний банк України до 150-річчя вченого випустив 2 гривневу нейзильберову монету «Агатангел Кримський», на аверсі якої на тлі геометричної композиції із розкритих книг, що складаються в багатопроменеву зірку, цитата академіка: "Я зрозумів, що мушу бути українофілом - це я зрозумів цілком свідомо". Ім'я А.

Кримського міститься в затвердженому XVI сесією Генеральної Асамблеї ЮНЕСКО переліку видатних діячів світу. А. Кримський - яскравий представник літератури модернізму. Загальне визнання йому як поетові принесла збірка "Пальмове гілля", яка насичена орієнтальною тематикою і поєднує в собі мистецькі традиції Сходу і Заходу, та один з перших в Україні прозових модерністських творів - повість «Андрій Лаговський».

Омелян Прицак, американський науковець українського походження, філолог, сходознавець, історик, останній учень А. Кримського, яким влучно сказав про нього як про "найкращого кримського подарунку Україні"[1, С. 185].

Повернення Агатангела Кримського в нашу історію, науку й духовність, в сучасне наше буття триває.

Агатангел Кримський, будучи не етнічним, а ментальним українцем, протягом усього свого свідомого життя ревно і самовіддано трудився в ім'я України, тому його ім'я вписане золотими літерами в її історію [4, С. 303].

Література

1. Василюк О. Д. Агатангел Кримський. Нариси життя і творчості. Інститут сходознавства ім. А. Кримського НАН України: Відп. ред.: О. Д. Василюк. Київ: Стило. 2006. 185 с.

2. Масловська Л. Г. Розвиток мовної особистості та мовленнєвої культури здобувачів освіти 5-8 класів на засадах культурно-мовних цінностей. Україна, українська мова - світ XXI століття у діалозі культурно-мовних, морально-громадянських цінностей особистості та педагогічних систем : ел. зб. статей за матеріалами Дванадцяті Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовт. 2019 р. / [за наук. ред. Г. О. Васківської]. Київ : Педагогічна думка, 2019. С. 277-295. (Серія: Дидактика: теорія і практика). Електронна бібліотека НАПН України- <https://lib.iitta.gov.ua/717965/>

3. Масловська Л. Г. Леся Українка і Схід . Соціокомунікативний простір України: історія та сьогодення: зб. матеріалів IV Міжнародної наук.-практ. конференції до 150-річчя від дня народження Лесі Українки. Київ, 25-26 лютого, 2021р. С. 88-90.

4. Радевич-Винницький **Я.** Неукраїнці, яким вдячна Україна/ Львів: Апріорі, 2015. 303 с.

5. Сто найвідоміших українців. Київ: Компанія ОСМА, 2015. С.380-384.